

Реалізується:

У партнерстві з:

ПОСІБНИК

для молодіжних працівників для надання
послуг з розширення економічних прав та
профорієнтації

АВТОРИ:

Доріна Харя — Ігор Араме — Ігор Чуря — Михай Фурніка

ВСТУП	2
Абревіатури та скорочення	4
1. ПРОФОРІЄНТАЦІЯ МОЛОДІ	5
1.1 Процес постановки кар'єрних цілей	5
1.2 Доступні ресурси для профорієнтації	12
1.3 Методика тестування майбутніх професій	18
2. МОЛОДЬ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВО	21
2.1 Загальні аспекти підприємництва	21
2.2 Можливості розвитку бізнесу	26
2.3 Програми та ініціативи підтримки бізнесу	41
3. МОЖЛИВОСТІ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ МОЛОДІ У СФЕРІ ПРАЦІ	47
3.1 Методи пошуку пропозицій з роботи	47
3.2 Працевлаштування біженців: особливості	53
3.3 Працевлаштування біженців: особливості	57

ВСТУП

Здатність сучасної держави розвиватися соціально та економічно базується на достатньо підготовленому та активному людському капіталі, здатному робити якісний внесок у всі державні чи приватні сектори та сфери.

У цьому контексті молодь є важливою частиною населення, яка має величезний потенціал для внесення значного внеску в соціально-економічний розвиток і процвітання країни.

Поняття молоді людини, відповідно до національного законодавства, становлять особи віком від 14 до 35 років.¹ За даними офіційної статистики, чисельність домашнього населення за звичайним місцем проживання на 1 січня 2022 року становила 2603,8 тисяч осіб, з них 670,9 тисяч або 25,8% – молодь віком 14-34 роки, з них 49,3% – жінки та 50,7% – чоловіки.²

В силу віку перехід від освіти до роботи та працевлаштування до першого робочого місця є спільною проблемою для всіх молодих людей. Працевлаштування має важливе значення для соціальної інтеграції.

Маючи якісну роботу, молоді люди стимулюються до підвищення свого економічного потенціалу, постійного навчання та сприяння соціально- економічному розвитку країн.

Мабуть, для цієї вікової групи нормальним є вищий рівень безробіття, оскільки молоді люди, здебільшого, не мають досвіду роботи, пошуку роботи та налагоджених соціальних зв'язків, які б сприяли її пошуку та подальшому працевлаштуванню. Так само в країнах Європейського Союзу рівень безробіття для цієї вікової групи вдвічі вищий порівняно з іншими віковими групами.³ Але наявність інструментів профорієнтації, центрів і служб орієнтації могла б полегшити процес працевлаштування молоді в активний економічний сектор.

Таким чином, цей посібник призначений для молодіжних працівників, молодих людей (включно біженців) та надавачів молодіжних послуг, щоб поінформувати їх про можливості розширення економічних можливостей та професійної орієнтації.

¹ Закон 215/2016 про молодь - https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133365&lang=ro

² https://statistica.gov.md/ro/tinerii-in-republica-moldova-in-anul-2021-9578_59664.html

³ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7252-2022-INIT/ro/pdf>

Крім того, через цей документ ми прагнемо поінформувати молодих людей про підприємницькі перспективи та можливості працевлаштування у сфері праці, щоб використати наявний соціально-економічний потенціал.

Таким чином, у цьому посібнику розглядаються такі теми, як: професійні можливості для молоді, ресурси та послуги з професійної орієнтації, підприємництво та можливості розпочати бізнес, методи пошуку роботи, інтеграція та професійний розвиток, заходи та послуги щодо працевлаштування молодих людей, включно з вирішенням професійної дилеми працівника чи роботодавця.

Водночас зазначаємо, що цей документ розроблено в межах проекту «*Центри підприємництва заради миру*», який реалізується *UNICEF Moldova* та *UK Aid* у партнерстві з *CIR PRO BONO*.

АБРЕВІАТУРИ ТА СКОРОЧЕННЯ

НАЗ - Національне Агентство Зайнятості

ЄІБ - Європейський Інвестиційний Банк

НБС - Національне Бюро Статистики

ЕК - Європейська Комісія

НРММ - Національна Рада Молоді Молдови

ЕWP - Erasmus Work Placement (Працевлаштування Ерасмус)

ФГК - Фонд Гарантування Кредитів

МОП - Міжнародна Організація Праці

МСП - Малі та Середні Підприємства

МО - Міністерство Освіти

ОРП - Організація Розвитку Підприємництва

БПП - Багатофункціональна Промислова Платформа

НСРМС - Національна Стратегія Розвитку Молодіжного Сектору

ЄС - Європейський Союз

Частина 1: ПРОФОРІЄНТАЦІЯ МОЛОДІ

1.1 Процес встановлення цілей кар'єри

Людський капітал Республіки Молдова зареєстрував, починаючи з проголошення незалежності і дотепер, негативну демографічну тенденцію, що характеризується старінням населення та посиленням явищем міграції, особливо серед молоді (подробиці в додатку).

Профорієнтація – це послуги, призначені для допомоги людям будь-якого віку та в будь-який період їхнього життя у виборі освіти, навчання та професій, а також керувати своєю кар'єрою. Профорієнтація допомагає людям обдумати свої амбіції, інтереси, кваліфікацію та навички. Це допомагає їм зрозуміти ринок праці та освітні послуги, а також пов'язати це з тим, що вони знають про себе.

Молодіжна політика, яка просувається на національному рівні, має бути спрямована на формальну освіту та неформальну освіту, щоб забезпечити соціальну та економічну інтеграцію та розвиток умінь і навичок, необхідних молодим людям для вирішення соціальних, економічних і політичних проблем. Таким чином, починаючи з етапу навчання та розвитку особистісних

якостей, починаючи зі студентського періоду, майбутньому фахівцеві

необхідно проявляти ініціативу та здійснювати такі дії:

- зустрічі з фахівцями з кар'єри для обговорення інтересів, навичок і цінностей;
- залучення до клубів за інтересами або сервісного навчання;
- стати членом або волонтером молодіжних організацій;
- досліджувати різні професії, кар'єри та брати участь у заходах розвитку;
- створити та постійно оновлювати своє резюме;
- запустити та підтримувати обліковий запис LinkedIn із завантаженням CV для пошуку роботи, стажування, досліджень і можливостей співпраці;
- приєднуватися до груп потенційних роботодавців у соціальних мережах і щотижня стежити за сайтами, центрами кар'єри, щоб він отримував найсвіжішу інформацію;

Процес встановлення цілей кар'єри

- подайте заявку на літній досвід із значним впливом на кар'єру, включаючи стажування, роботу на неповний робочий день, дослідження та кооперативні програми;
- участь у ярмарках стажування та співбесідах, у тому числі без працевлаштування (з метою ознайомлення з роботодавцями та їхніми очікуваннями).

Процес продуманого встановлення кар'єрних цілей можна розбити на наступні етапи.

1. Самопізнання або самооцінка.

Це процес, за допомогою якого ви дізнаєтеся щось нове про себе, що дозволяє визначити ваші інтереси та професійні вподобання. Ця вправа є відправною точкою та повинна спрямувати вас у виборі кар'єри, починаючи з етапу самооцінки та етапу навичок і здібностей. Перелічіть свої особисті навички та вміння:

- організованість, командність, ініціативність;
- лідерські якості;

- навички ведення переговорів, спілкування, ІТ;
- вербальне спілкування;
- ініціативність і самовизначення/ бажання досягти успіху;
- посвідчення водія;
- гнучкість;
- тайм-менеджмент.

Кожна людина повинна визначити, в чому полягають його сильні здібності і в яких професіях він може їх максимально використати. Важливо визначити, які навички потрібні людині для роботи, яку вони хочуть, на якому рівні її навички та як вони можуть їх покращити.

ВАША ОСОБИСТІСТЬ

- Рефлексивний
- Інтуїтивний
- Афективний
- Інтроверт / екстраверт

Особистість являє собою набір характеристик, які визначають людину емоційно, когнітивно та поведінково. Існує безліч класифікацій і особистісних тестів. Кожен тип особистості має свої професійні особливості.

ВАШІ ПРОФЕСІЙНІ ІНТЕРЕСИ

- Бізнес;
- Соціальний;
- Мистецтво;
- Природа;
- Технологія;
- Наука;
- Історія тощо.

В якій сфері ви хотіли б практикувати? Ви б хотіли працювати з людьми або, навпаки, якомога далі від них. Ви б віддали перевагу працювати на свіжому повітрі та насолоджуватися природою чи вам потрібен зручний офіс? Маєте мистецькі нахили чи захоплені бізнесом?

ВАШІ ЦІННОСТІ ТА МОТИВАЦІЇ

- Матеріальні блага;
- Престиж;
- Безпека (завтрашнього дня).
- Допомога іншим;
- Незалежність;

Цінності – це ті поняття, які ви вважаєте найважливішими в житті. На робочому місці цінності – це те, що мотивує працівника. Зусилля, відданість і мотивація, які людина має на роботі, прямо пропорційні цінності, яку вона сприймає.

ЗОВНІШНІ ФАКТОРИ, ЯКІ МОЖУТЬ ВАМ ДОПОМОГТИ

- Ваше місцезнаходження (можливість переїзду, близькість до дому);
- Кваліфікація + Досвід;
- Контакти (батьки, друзі, наставники, колеги).

Водночас для самооцінки вам на допомогу приходять психологічні тести особистості та профорієнтаційні.

Ось деякі з них, які ви можете зробити онлайн, з можливістю отримати негайну розшифровку результату:

1. Особистісний тест:

<https://www.la-psiholog.ro/teste-psihologice/test-personalitate-jung-16-tipuri>

2. Тест професійних інтересів:

<https://www.la-psiholog.ro/teste-psihologice/test-interes-profesional>

3. Тест на емоційний інтелект:

<https://www.la-psiholog.ro/teste-psihologice/test-eq-inteligenta-emotionala>

3. Тести оцінки навичок (інтелект, логіка, числові міркування, усні міркування, художній талант тощо):

<https://www.la-psiholog.ro/teste-psihologice>

2. Подумайте про свої варіанти кар'єри

КАР'ЄРНИЙ ТЕСТ

Є багато безкоштовних онлайн-тестів на особистість і кар'єру, які можна пройти, щоб отримати уявлення про кар'єру, яка відповідає інтересам і кваліфікації людини.

МОЗКОВИЙ ШТУРМ ВАРІАНТІВ

Сканування ресурсів із переліком різноманітних кар'єрних можливостей може допомогти вам скласти список варіантів, які варто вивчити.

ПОШУК УГОД ОНЛАЙН ЗА КЛЮЧОВИМ СЛОВОМ

Спробуйте визначити 10 професій, які викликали ваше зацікавлення і на які ви готові витратити більше часу, провівши додаткові дослідження.

3. Дослідіть найкращі варіанти кар'єри

ДЕТАЛЬНО ДОСЛІДЖУЙТЕ КРАЩИЙ ВАРІАНТ

Коли у вас буде приблизне уявлення про професії, які варто вивчати, вам потрібно буде їх детально дослідити, щоб далі оцінити їх ступінь придатності. Почніть із читання про кожну з сфер у вашому списку.

ДІЗНАЙТЕСЬ ПРОФІЛІ КАР'ЄРИ

Спробуйте погуглити кожну галузь наступним чином: «ІНФОРМАЦІЯ ПРО ЮРИДИЧНУ ПРОФЕСІЮ». Ви побачите, що професійні групи є чудовими джерелами інформації про кар'єру. Ознайомтеся з вимогами для входу в поле та переконайтеся, що ви готові пройти будь-яке необхідне навчання, програми сертифікації або освітні ступені.

РОЗМОВА З ЛЮДЬМИ НА МІСЦІ

Брати участь в інформативних дискусіях з професіоналами в даній галузі. Зв'яжіться з випускниками коледжу, особистими контактами та контактами в соціальних мережах, а також місцевими спеціалістами, щоб запланувати особисті або телефонні консультації.

ЗВУЗЬТЕ ВИБІР

Записуйте те, чого ви дізналися під час дослідження, і порівнюйте їх зі списком інтересів, навичок і цінностей, які ви сформували на етапі самооцінки. Складіть список варіантів, які варто розглянути.

4. Заплануйте відвідування на місці (якщо можливо)

Якщо якась сфера все ще цікавить вас після прочитання про неї та розмови з певними професіоналами, спробуйте запланувати візит, щоб поспостерігати за діяльністю та відчутти смак робочого середовища. Проводити час у робочому середовищі – це ефективний спосіб перевірити, чи підходить вам ця роль.

5. Подумайте про стажування або волонтерство

Стажування призначене не лише для нових випускників. Якщо ви хочете отримати професійний досвід, зв'язки та розуміння робочого місця, стажування може бути неоціненним.

Не можете знайти стажування у сфері інтересів? Шукай вакансію волонтера. Ви створите своє резюме та створите мережу водночас. Ви навіть можете знайти свою наступну роботу такимчином.

6. Починається процес прийняття рішення

На цьому етапі ви повинні бути готові прийняти зважене рішення.

Перелічіть плюси та мінуси для кожного варіанту, що залишився, на окремому аркуші паперу та зважте вибір.

Якщо ви все ще не впевнені, зверніться за допомогою до консультанта з орієнтації в середній школі, консультанта з питань кар'єри в коледжі або професійного консультанта з кар'єри.

Висновки:

- Уважно підходьте до процесу самооцінки та знайдіть час, щоб визначити свої кар'єрні цілі, навички та вподобання.
- Не бійтеся звертатися за допомогою до консультантів з орієнтування в професії, консультантів з питань кар'єри та тренерів з питань кар'єри, які допоможуть вам звузити ваші вподобання.
- Отримайте інформацію про потенційну роботу.
- Розгляньте інформаційні інтерв'ю, стажування та волонтерство.

1.2 Доступні ресурси для профорієнтації

У процесі планування кар'єри та професійної орієнтації бенефіціар може отримати допомогу, за власним вибором, за допомогою ряду існуючих ресурсів і послуг.

Держава зобов'язана сприяти працевлаштуванню молоді у сфері праці шляхом розвитку професійних консультаційних служб для молоді та створення центрів профорієнтації.

Відповідно до положень Кодексу про освіту, профорієнтаційні та консультаційні центри покладено на підтримку учнівської та студентської молоді у процесі планування кар'єри та реалізації професійної освіти.

Центри профорієнтації та консультування можуть створювати:

- Органи місцевого державного управління;
- Національне Агентство Зайнятості;
- Навчальні заклади;
- Неурядові організації;
- Інші постачальники таких приватних послуг.

Бенефіціарами профорієнтаційних послуг є особи, які шукають роботу, в тому числі особи, які перебувають на обліку в територіальних підрозділах безробітних.

За бажанням навчальних закладів (гімназій, ліцеїв, професійних училищ, коледжів, університетів) учням, студентам можуть надаватися профорієнтаційні послуги шляхом організації профорієнтаційних семінарів.

Послуги з профорієнтації, пов'язані з Національним Агентством Зайнятості, включають діяльність:

1. інформування про професії та специфіку ринку праці;
2. самопізнання;
3. консультування з розробки персональних маркетингових інструментів;
4. консультування щодо кар'єрного рішення.

Інформування про професії та специфіку ринку праці має на меті підтримати людину з метою співвіднесення професійних інтересів із запитами ринку праці, що досягається шляхом надання інформації про:

- кар'єру та варіанти кар'єри;
- найбільш затребувані професії/професії/заняття на національному та територіальному рівнях;
- еволюцію професій: перспективні професії, професії під загрозою зникнення;
- заходи з професійної підготовки: курси професійної підготовки, навчання на робочому місці в підрозділі, професійне стажування;
- можливості сертифікації знань і навичок, набутих у контексті неформальної та інформальної освіти;
- джерела інформації про пропозиції роботи, у тому числі використання різних платформ і додатків, якщо це можливо.

Самопізнання полягає в підтримці людини в оцінці та самооцінці особистості з метою співвіднесення навичок, здібностей, навчання та досвіду з професійними інтересами та досягається через:

- виявлення цінностей людини щодо роботи та її ставлення до кар'єри;

- виявлення інтересів і прагнень людини щодо варіантів кар'єри;
- розробка професійно-технічного профілю та його співвідношення з професіограмою;
- тестування навичок і трудового потенціалу, характерних для людей з обмеженими можливостями;
- надання підтримки у правильному виборі роботи;
- надання підтримки у виборі роботи/професії/заняття та навчання заходам професійного навчання: курси професійного навчання, навчання на робочому місці в підрозділі, професійне стажування, сертифікація знань і навичок, набутих у контексті неформальної та інформальної освіти.

Консультування в розробці персональних маркетингових інструментів включає підтримку та інформування людини в:

- розвиток навичок оформлення та власне опрацювання Curriculum Vitae та листа про наміри;

- заповнення анкети на вакантну посаду;
- проведення співбесіди при прийомі на роботу.

Консультування щодо кар'єрного росту здійснюється шляхом підтримки шукачів роботи у прийнятті власного кар'єрного рішення та включає підтримку в:

- розвиток навичок прийняття кар'єрних рішень;
- складання індивідуального плану працевлаштування в порядку, затвердженому наказом директора Національного агентства;
- оцінка відповідних пропозицій про роботу, доступних у S.I. «Безробітний»;
- зіставлення навичок людини з вимогами роботи для різних професій.

Аналіз професійних варіантів з урахуванням власних навичок, знань і досвіду відповідно до пропозицій ринку праці є передумовою, яка має бути основою навчальних програм, особливо в системі загальної освіти.

Таким чином, важлива роль у цьому контексті належить **Університетським Профорієнтаційним Центрам**.

Вони створені відповідно до наказу Міністра Освіти № 970/2014 «Щодо затвердження та впровадження Методичного посібника зі створення та функціонування Центру профорієнтації та консультування університету».

Університетський центр профорієнтації та консультування є невід'ємною частиною системи профорієнтації, яка оцінюється як підсистема системи освіти в Республіці Молдова.

Місія Центру профорієнтації та консультування полягає в реалізації кар'єрної освіти шляхом підтримки бенефіціарів освітніх послуг, які надає вищий навчальний заклад, у процесі планування кар'єри.

Також Центр співпрацює з Національним Агентством Зайнятості, іншими навчальними закладами, суб'єктами господарювання, громадськими організаціями, асоціаціями тощо з метою капіталізації професійного потенціалу людей, які навчаються в навчальному процесі.

Крім того, профорієнтація також здійснюється через програми, започатковані **некомерційними організаціями, серед яких:**

- *Центр Підприємницької Освіти та Сприяння Бізнесу (CEDA)* – неурядова організація, яка зосереджена на навчальній діяльності у сфері підприємництва, працевлаштування та реконцептуалізації професійної орієнтації та кар'єрного консультування.
- *MentorMe* – допомагає та підтримує молодих людей, які мають дилему щодо навчання, кар'єри та направляє їх порадами та добрими практиками.
- *Громадська спілка для дітей та молоді «Făclia»* - пропонує профорієнтаційне стажування, допомагає пізнати та оцінити свій потенціал, спланувати своє професійне майбутнє та визначити необхідні дії та ресурси для подальшої кар'єри.

На завершення підкреслимо активну роль асоціативного сектору у сприянні професійному консультуванню та орієнтації молоді.

Іншою інституційною формою допомоги молоді в процесі професійної орієнтації є **Молодіжні центри.**

Молодіжний центр є службою суспільного інтересу, яка надає інформацію, професійну орієнтацію, консультування, навчання, організацію та проведення вільного часу молодих людей, сприяючи підготовці їх соціальної та професійної інтеграції.

Метою Центру є сприяння особистісному та соціальному розвитку молоді, допомога в реалізації

Доступні ресурси для профорієнтації

її потенціалу, отриманні знань, умінь та навичок, необхідних для успішної інтеграції в суспільство.

Завдання Центру – забезпечити молодим людям вільний доступ до інформації, консультацій, порад, орієнтування та наставництва, безпечні простори для спілкування, організація та проведення вільного часу, у тому числі можливості для їх соціально-економічного піднесення.

Центр також може надавати певні види послуг, такі як:

- Служба професійної орієнтації, навчання та професійної інтеграції молоді;
- Служба економічного розширення можливостей молоді.

Водночас зазначимо, що окрім профорієнтаційних центрів існують також **цифрові профорієнтаційні інструменти**, які допомагають молодим людям отримати бажану роботу, серед яких ми можемо відзначити.

- Онлайн-платформа профорієнтації та орієнтації дітей та молоді «Моя кар'єра». Проект

орієнтований на потреби 11-18-річних студентів у країні та створений, щоб дати їм можливість приймати обґрунтовані рішення щодо майбутньої кар'єри.

- Кар'єрний онлайн-тест Харрісона, який пропонує кілька типів кар'єрних звітів, які можна виконати.

<https://www.harrisoncareerguide.com/sample-reports.html>

- *Тести аналізу задоволеності професією* – порівнює кар'єрні переваги та інтереси із завданнями та інтересами, пов'язаними із задоволеністю роботою та успіхом для більшості робіт у певній кар'єрі.
- *Тести розвитку кар'єри* – надають огляд бажаних завдань, інтересів, навичок міжособистісного спілкування, мотивації та лідерських тенденцій претендента на кар'єру.
- *Тест для встановлення варіантів кар'єри* – надає перелік кар'єр і вказує на ймовірність того, що особі сподобається кожна кар'єра. Понад 650 кар'єр перераховані у відсотках у порядку задоволення.

- *Тести для визначення ваших найбільших сильних сторін* – опишіть свої найбільші сильні сторони. Деякі з описаних сильних сторін є парадоксальними парами рис, у яких дві сильні сторони здаються протилежними або суперечливими, але насправді є взаємодоповнювальними або синергетичними.
- Електронна платформа (Тест Кар'єри) для тестування навичок Cognitrom Career Planner, створена Національним Агентством Зайнятості, є корисним інструментом для профорієнтації шукачів роботи, безробітних, а також студентів і викладачів

<http://www.cariera.anofm.md/test-5-26>

- Електронна платформа, створена Міжнародною Організацією Праці

<https://www.itcilo.org/courses>

1.3 Методика тестування майбутніх професій

Ярмарок вакансій є активним заходом тестування робочої сили, за допомогою якого досягається зустріч на нейтральній території попиту та пропозиції робочих місць.

Таким чином здійснюється прямий контакт між роботодавцями та людьми, які шукають роботу.

Ярмарок кар'єри включатиме вакансії з різних сфер діяльності, доступні в країні, та розгорнуту інформацію про роботодавців, які беруть участь у ярмарку. Заходи такого типу, як правило, орієнтовані на всіх молодих людей, які не визначилися з кар'єрою, хочуть дізнатися більше про те, що передбачає робота в певній сфері.

Волонтерство – це діяльність, яка здійснюється з власної ініціативи, людиною, яка присвячує свій час, енергію та талант допомозі іншим, не отримуючи натомість фінансової винагороди.

Беручи участь у різноманітних проектах і заходах, працюючи в команді чи індивідуально, стикаючись з різними ситуаціями та проблемами, можна набути нових навичок, знань, ставлень, іншими словами – нових навичок.

Переваги волонтерства в контексті пошуку роботи такі:

- можливість отримати нові корисні навички;
- можливість досліджувати різні варіанти кар'єри;
- окреслити більш чітко уявлення про професійний шлях, яким ви хочете йти;
- відкриття речей, у яких ти кращий;
- Розробка CV;
- розвиток кола знайомств;
- прояв теоретичних знань та їх практичне застосування;
- розвиток професійних та лідерських якостей;
- працевлаштування в установі, де ви працювали волонтером;

Існують різні організації, які пропонують волонтерські можливості як на національному, так і на міжнародному рівнях.

На національному рівні існує кілька джерел для виявлення можливостей для волонтерства, наприклад:

1. Платформа для молоді [www.youth.md](https://youth.md/?s=voluntar)⁴

⁴ <https://youth.md/?s=voluntar>

Молодіжні організації, такі як Громадське Об'єднання Центр Інформування та Ресурсів PRO BONO (PRO BONO), Національна Молодіжна Рада Молдови, Association internationale des étudiants en sciences économiques et commerciales (AIESEC Moldova), Association of Young Artists "Oberliht", Соціальна Місія Дияконія, BEST Кішінеу, Центр Медіа для Молоді, Sporter, Європейська асоціація студентів-юристів - ELSA, Карітас Молдова, Клуб волонтерів ARTICO та ін.⁵

Водночас Європейський Союз пропонує надзвичайні можливості волонтерства на міжнародному рівні через програму Європейського корпусу солідарності⁶ та надання доступу до бази даних, що містить можливості волонтерства – Eurodesk.⁷

Обов'язкове стажування є частиною системи освіти, відповідно підготовки та підготовки нових поколінь до конкретної роботи, навчання здійснюється на місці, безпосередньо на робочому місці.

⁵ <https://diez.md/2021/08/18/lista-organizatiilor-din-moldova-prin-intermediul-carora-te-poti-implica-in-actiuni-de-voluntariat/>

⁶ https://youth.europa.eu/solidarity_ro

⁷ <https://programmes.eurodesk.eu/volunteering>

Як правило, стажування не оплачується. Також під час проходження практики студент виконує цілі та завдання, поставлені університетом, а не роботодавцем.

Стажування/учнівство – це сучасний спосіб, за допомогою якого компанії наймають і навчають своїх потенційних працівників. Іншими словами, це досвід роботи з обмеженою тривалістю, який роботодавець пропонує потенційним працівникам для розвитку певних навичок, необхідних і цінних компаніїю.

На відміну від стажування, учнівство може бути оплачуваним.

Трудові договори щодо проходження стажування/програми стажування можуть мати в якості правової основи учнівські договори, передбачені законодавством Республіки Молдова.

Учнівський договір являє собою особливу форму індивідуального

трудового договору, що укладається на певний строк, за допомогою якого учень професійно

готується і працює під керівництвом роботодавця, який зобов'язаний виплачувати йому заробітну плату і створювати необхідні умови. для професійної підготовки. виконує цілі та завдання, поставлені університетом, а не роботодавцем.

Стажування є бажаним варіантом принаймні з таких причин:

- надає вам кваліфікацію;
- пропонує вам жорсткі та м'які навички – технічні навички;
- ви дізнаєтесь, як працюють команда, компанія, проект або як працюють робочі відносини;
- допомагає зрозуміти, чи справді це та сфера діяльності, яку ви хочете;
- ви налагоджуєте зв'язки з командою, керівництвом, клієнтами, людьми, з якими ви могли б побудувати дружбу та професійні відносини;
- Ви маєте ті ж переваги, що й звичайний працівник – навчання, інструктаж, громадська діяльність тощо.

Дуальна освіта є альтернативною формою в системі професійно-технічної освіти та організовується шляхом надання теоретичної та практичної підготовки в межах закладу професійно-технічної освіти та суб'єкта господарювання з використанням його засобів з метою отримання знань, навичок та компетенцій.

Частина 2: МОЛОДЬ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВО

2.1 Загальні аспекти підприємництва

Що таке підприємництво?

Підприємництво – це процес, за допомогою якого окрема особа або група осіб (підприємців) користуються можливостями для бізнесу, щоб побудувати та розширити бізнес, який приносить прибуток.

Згідно зі статистичними даними, практично жодна особа, яка займається підприємницькою діяльністю, не потрапляє під межу бідності та отримує пристойний дохід.

Беручи до уваги, що 2/3 молодих людей у Республіці Молдова неактивні або не можуть знайти роботу, підприємництво є рішенням, яке пропонує цінні навички для їх особистого та професійного розвитку, такі як критичне мислення, прийняття

рішень, лідерські навички, робота в команді, гнучкість, адаптивність і, звичайно, стабільний дохід, щоб не емігрувати за кордон.

Якщо ви маєте намір почати господарську діяльність, з юридичної точки зору організація бізнесу може здійснюватися в якості:

1. Фізична особа;
2. Юридична особа.

Фізична особа – носій прав та обов'язків, який має право на здійснення підприємницької діяльності без створення юридичної особи, а саме:

- на підставі ліцензії підприємця;
- шляхом реєстрації як індивідуального підприємця;
- шляхом створення селянського господарства;
- шляхом реєстрації самозайнятості.

Юридична особа – це організація, створена однією або кількома особами, яка діє відповідно до норм і принципів, встановлених законом, і може бути:

- комерційне товариство (товариство з обмеженою відповідальністю, товариство під колективним найменуванням, товариство з обмеженою відповідальністю, акціонерне товариство);
- кооператив (виробничий кооператив; підприємницький кооператив; споживчий кооператив);
- група комерційних юридичних осіб (концерн, холдинг, трест, фінансово-промислова група тощо);
- МСП (малі та середні підприємства) відіграють важливу роль в економіці країни, оскільки вони становлять більшість підприємств і роблять важливий внесок у створення робочих місць і розвиток національних економік.

Понад 98% підприємств, зареєстрованих у Республіці Молдова, є МСП, більшість з яких є мікропідприємствами (85% усіх підприємств). В межах МСП діяли близько 60% кількості працівників зайнято на національних підприємствах, що свідчить про те, що 6 із 10 робочих місць створено МСП.⁸

⁸ <https://asp.gov.md/ro/informatii-utile/date-statistice>

Хто такий підприємець?

Підприємець – це особа, яка визначає можливість бізнесу, бере на себе відповідальність за його ініціювання та отримує необхідні ресурси для початку діяльності, бере на себе ризики ведення бізнесу та управляє ресурсами, необхідними для функціонування бізнесу.

Підприємницька поведінка вирішальним чином визначається трьома основними навичками: мотивація, бачення та лідерство:

Мотивація. Людина спрямовує певну кількість енергії для досягнення своїх цілей і намірів найбільш ефективним способом і передбачає:

- встановлення напрямку діяльності;
- встановлення необхідних зусиль, які необхідно докласти в межах дій, що впливають із напрямку діяльності;
- наполегливість – як довго ми готові докладати зусиль.

Серед основних мотиваційних факторів підприємницької діяльності можна виділити: прагнення до незалежності (фінансової, ієрархічної, прийняття рішень), прагнення до самореалізації (отримання чітких результатів, суспільного визнання, навчання новому) та впевненість у своїх здібностях (протистояти викликам, досягати того, що він задумав, тощо).

Чітке бачення того, що має бути зроблено, мета та ефективність, яку він прагне досягти в підприємстві, яке він започатковує. Бачення підприємця визначає цілі на рівні компанії та спрямовує зусилля всієї команди. Чітке бачення підприємця дозволить йому розвивати будь-який вид діяльності, в будь-якій сфері, а також стабільний бізнес.

Лідерство. Підприємець повинен знати, як мобілізувати свою команду, бути достатньо креативним, щоб перетворити загрози на можливості, знати, як використовувати можливості,

ризикувати від імені всієї організації, визначати нові напрямки розвитку, брати на себе відповідальність за можливу командні невдачі, вчиться на них і використовує їх для досягнення успіху у своїх середньо- та довгострокових починаннях.

Щоб перевірити власні навички та виконати персоналізований аналіз свого підприємницького стилю, ви можете скористатися онлайн-інструментом, розробленим компанією Calibre Leadership Systems.⁹

Запуск бізнесу.

Переваги відкриття бізнесу такі:

- можливість високого прибутку;
- безпека роботи;
- свобода самостійно вирішувати, як використовувати накопичені ресурси;
- влада та вплив у прийнятті рішень тощо.

Бізнес-ідею можна реалізувати кількома способами:

⁹ <https://caliberleadership.com/quiz-whats-your-entrepreneurial-style/>

1. Запуск «з нуля» - початок бізнесу з нуля є найбільш кращим способом запуску, а в разі інновації, унікальної ідеї продукту чи послуги можна за короткий час стати успішним підприємцем.

Етапи процесу відкриття бізнесу з нуля:

- Виявлення/оцінка бізнес-ідеї, а також прийняття рішення про запуск бізнесу;
- Вибір організаційно-правової форми підприємства;
- Реєстрація новоутвореної особи у Державному Підприємстві «Агентство державних послуг»;
- Відкриття рахунку в банку;
- Облік (податок, внески на обов'язкове державне страхування, внески на обов'язкове медичне страхування);
- Удосконалення дозвільних документів, за потреби (ліцензії, довіреності, сертифікати).

2. При покупці існуючого бізнесу – вимагає ретельного вивчення історії потенційної компанії, включаючи аналіз пасивів і активів компанії (права і обов'язки по відношенню до третіх осіб).

3. Через договір франчайзингу (франшизи) – передбачає купівлю права на використання певної відомої торгової марки або вже застосованої на практиці бізнес-концепції.

Підприємницький процес проходить у 6 етапів:

- Виявлення можливості;
- Розробка бізнес-концепції – яка має відповідати існуючій потребі та бути: унікальною (щоб відрізнитися від інших подібних), здійсненою (щоб її можна було розробити вчасно), стійкою (після впровадження концепція має тривати достатній час перебування на ринку для отримання запланованого прибутку) тощо;
- Визначення необхідних ресурсів – робоча сила, логістика каналів розподілу, сировина, фінансові ресурси, місця розташування, ліцензії та патенти, машини та обладнання, соціальний капітал (відносини);

- Отримання необхідних ресурсів для фінансового страхування – як правило, є чотири категорії фінансистів бізнес-ідей: сім'я, друзі, банки та грантові кошти;
- Впровадження та управління бізнесом – спрямоване на серію дій і рішень для оцінки можливостей бізнесу в короткостроковій та довгостроковій перспективі, розробку та реалізацію відповідної стратегії для виживання та процвітання компанії, що впливає з особливості середовища діяльності;
- Збір результатів – що передбачає використання отриманих результатів для розвитку бізнесу, диверсифікації та виходу на нові ринки.

Можливості для відкриття та розвитку бізнесу

Брак фінансових ресурсів і досвіду є головними перешкодами, з якими стикаються молоді люди, зацікавлені у відкритті власної справи.

По суті, доступ до фінансування здебільшого обумовлений такими рекомендаціями:

- визначення та аналіз видів і джерел фінансування;

- порівняльна оцінка цих джерел і визначення найкращого рішення;

Серед джерел фінансування бізнесу виділяють:

- Заощадження/власні ресурси;
- Гроші, надіслані з-за кордону (перекази);
- Кошти партнерів, ділових партнерів;
- Гранти (суми грошей, що не підлягають поверненню) з державних програм, національних та міжнародних фондів, через громадські організації тощо;
- Кредит або позика є важливим джерелом фінансування бізнесу. У Республіці Молдова, як правило, кредит можна отримати в комерційних банках, фінансових компаніях, фондах, неурядових організаціях тощо;
- Лізинг.

2.2 Можливості розвитку бізнесу

Державні програми підтримки підприємництва

Урядові ініціативи є основою для підтримки нових підприємницьких проектів, але втручання держави в підприємницьку екосистему має виконувати роль модератора, а не активного учасника.

Державні програми підтримки розвитку сектору МСП являють собою комплекс заходів, спрямованих на досягнення чітко визначеної мети в рамках державної політики щодо стимулювання розвитку мікро-, малих і середніх підприємств, що фінансуються за рахунок бюджетних коштів, включаючи іноземні пожертви.

Ініціатива підтримки підприємництва пропонує широкі можливості для використання підприємницького потенціалу молодого покоління.

Цілі державних програм спрямовані на:

- підтримку молодих підприємців у започаткуванні бізнесу в країні;
- стимулювання мігрантів до відкриття бізнесу в Республіці Молдова;

- розвиток жіночого та соціального підприємництва;
- підтримка МСП з експортним потенціалом та їх інтернаціоналізація;
- адаптація МСП до принципу «зеленої економіки»;
- стимулювання створення та підтримки робочих місць шляхом підтримки МСП, які сприяють економічному зростанню та зайнятості;
- розширення інфраструктури підтримки підприємництва шляхом розвитку бізнес-інкубаторів, індустріальних парків, кластерів тощо.

Уряд Республіки Молдова доручив Організації Розвитку

Підприємництва (ОРА) реалізацію державної політики щодо підтримки розвитку підприємництва, в тому числі малого та середнього бізнесу, відповідно до стратегій і програм, затверджених Урядом.

Таким чином, ОРА спрямована на стимулювання підприємницького духу серед молоді та підвищення її обізнаності щодо можливостей започаткування бізнесу.

Серед основних цілей, які переслідуються:

- Розвиток підприємницьких навичок молоді шляхом надання інформаційної, консультативної та освітньої підтримки;
- заохочення створення бізнесу та інтеграції молодих людей у підприємницьке середовище шляхом надання безповоротної фінансової підтримки;
- Посилення розвитку бізнесу, створеного молоддю, шляхом полегшення доступу до кредитних ресурсів;
- Заохочення впровадження інновацій, трансферу технологій і ноу-хау з метою збільшення кількості діючих підприємств і робочих місць, особливо в сільській місцевості.

Консультування

Підприємницька освіта

Наставництво

Гранти

Доступ до кредитів через фінансові гарантії

Регіональна інфраструктура підтримки підприємництва

Зв'язки з потенційними діловими партнерами

Громадсько-приватний діалог

Платформи для стимулювання підприємництва серед молоді¹⁰

ПРОГРАМА «СТАРТ» ДЛЯ МОЛОДІ

Програма «СТАРТ для МОЛОДІ – сталий бізнес у вас вдома» спрямована на сприяння розвитку підприємництва серед молодого покоління для підтримки соціально-економічної інтеграції.

Умови участі:

- Молоді люди віком від **18 до 35 років**, які бажають розпочати чи розвивати бізнес, можуть скористатися як консультативною/освітньою підтримкою, так і безповоротним фінансуванням або кредитом із грантовою частиною.

Умови фінансування:

- Гранти до **200 тис. леїв**, згідно з **формулою 7+3** (70% вартості інвестиційного проекту покриватиме держава та 30% власний внесок заявника);
- Отримання кредитів (до 1 760 000 MDL) з безповоротною частиною **15%**, поєднуючи безповоротне фінансування з вигідними кредитними ресурсами з фіксованим відсотком.

¹⁰ <https://caliberleadership.com/quiz-whats-your-entrepreneurial-style/>

Етапи Програми

ПРОГРАМА «ЖІНКИ В БІЗНЕСІ»

Програма надає фінансову та нефінансову підтримку шляхом надання грантів на інвестиції та надання послуг, пов'язаних із розвитком жіночого бізнесу.

Критерії прийнятності:

- Жінка, громадянка Республіки Молдова;
- Має намір відкрити власний бізнес у Республіці Молдова або розвивати існуючий бізнес.

Цілі:

- Збільшення економічних можливостей для жінок шляхом зменшення бар'єрів під час відкриття або розвитку бізнесу;
- Полегшення доступу до інвестицій та сприяння розвитку бізнесу, яким керують жінки;
- Створення інтегрованої національної моделі підтримки розвитку жіночого підприємництва;
- Консолідація національної інфраструктури підтримки МСП шляхом розширення пропонованих послуг з метою зменшення специфічних перешкод, з якими стикаються жінки в бізнесі;

Компоненти Програми:

- I компонент Програми призначений для етапу навчання, з можливістю планування та започаткування життєздатного бізнесу;
- Компонент II Програми, спрямований на отримання безповоротної фінансової підтримки для малих інвестицій, послуг з розвитку бізнесу, спрямованих на підвищення ефективності інвестицій.

Максимальна сума безповоротного фінансування за Компонентом II не перевищуватиме суму 165 000 леїв на бенефіціара.

ПРОГРАМА ЗАЛУЧЕННЯ ГРОШОВИХ ПЕРЕКАЗІВ В ЕКОНОМІКУ «PARE 1+2»

Програма полягає у посиленні економічних можливостей для капіталізації грошових переказів, а також у сприянні залученню мігрантів.

Цілі програми:

- підвищення обізнаності мігрантів та їхніх родичів першого ступеня щодо можливостей започаткування та розвитку бізнесу шляхом надання інформаційної, консультативної та освітньої підтримки;
- стимулювання інвестування грошових переказів у створення та розвиток бізнесу переважно в сільській місцевості;
- підвищення конкурентоспроможності бізнесу, створеного трудовими мігрантами;

- сприяння реінтеграції та розширення економічних можливостей для людей, які повернулися з-за кордону.

Критерії прийнятності:

- трудовий мігрант з Республіки Молдова, чоловік/дружина або родич першої лінії – одержувач грошових переказів;
- громадянин Республіки Молдова;
- бажає відкрити власний бізнес в Республіці Молдова або розвивати існуючий бізнес;
- може підтвердити, надавши підтверджуючі документи, що фінансові кошти, якими він володіє, походять від грошових переказів.

Компоненти Програми

- Компонент I – інформація, навчання та підприємницькі консультації
- Компонент II – безповоротна фінансова підтримка за «Правилом 1+1»

а. сума гранту становить максимум 50% вартості інвестиційного проекту і не перевищуватиме 250 тисяч лей;

б. власний внесок (від грошових переказів) становитиме не менше 50% вартості інвестиційного проекту.

- Компонент III – безповоротна фінансова підтримка розвитку бізнесу за «Правилом 1+2»:

Безповоротна фінансова підтримка надається на основі «Правила 1+2», таким чином 1 лей, інвестований з власного внеску бенефіціара, буде доповнено 2 леями з Програми. Сума безповоротного фінансування не перевищуватиме 500 000 леїв.

ПРОГРАМА ПІДТРИМКИ ЦИФРОВИХ ІННОВАЦІЙ ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ СТАРТАПІВ

Метою Програми є надання безповоротного фінансування інноваційним малим і середнім підприємствам та стартапам на продукти та послуги у сфері інформаційно-комунікаційних технологій.

Умови прийнятності

- мікро-, малі та середні підприємства, визначені відповідно до ст. 4 Закону № 179/2016 щодо малих і середніх підприємств незалежно від форми власності та організаційно-правової форми, а також фізичних осіб, які мають намір відкрити підприємницьку діяльність, за винятком фізичних осіб, які діють на основі патенту, та юридичних осіб за громадським правом;
- здійснює або має намір здійснювати підприємницьку діяльність на території Республіки Молдова;
- не мають заборгованості перед державним бюджетом на дату подання заявки до Програми;
- мають персонал з необхідними навичками для реалізації інвестиційного проекту, підтвердженими відповідними документами/сертифікатами.

Умови фінансування:

- Безповоротне фінансування, запропоноване через Програму, становить максимум 80% від суми інвестиційного проекту, але не перевищуватиме максимальну суму в 500 000 леїв, а власний внесок становитиме мінімум 20%.

ПРОГРАМА ЕКОЛОГІЗАЦІЇ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМСТВА

Програма реалізується з метою створення сприятливих умов та підтримки бізнес-середовища для переходу від споживчої моделі економічного розвитку до моделі, що використовує застосування принципів екологізації та інтеграцію заходів «зеленої» економіки у виробничі процеси різних галузей національної економіки.

Критерії прийнятності:

- підприємства, визначені згідно із Законом № 179 від 21.07.2016 року щодо малого та середнього підприємництва;
- основна діяльність заявників має бути тісно пов'язана з діяльністю, для якої подається документ на грантовий конкурс;
- не мають боргів перед державним бюджетом;
- не мають адміністративних правопорушень, непрострочених приписів, виявлених/виписаних інспекцією з охорони навколишнього природного середовища, які завдали шкоди довкіллю.

Компоненти програми:

- Компонент I – Розвиток інформаційних засобів та інфраструктури впровадження:
 - а. Інформаційні та просвітницькі кампанії;
 - б. Розвиток інституційної підтримки екологізації МСП;
 - в. Створення інформаційних та допоміжних інструментів для екологізації МСП.
- Компонент II – Підтримка МСП:
 - а. I етап – Навчання та навчання у сфері екологізації МСП;
 - б. Етап II – Фінансування малої вартості (безповоротна фінансова підтримка для реалізації заходів з екологізації малої вартості, яка становитиме до 70% вартості інвестиційного проекту без ПДВ, але не перевищуватиме 200 000 леїв/з яких купівля послуг та активів, які є несуттєвими, становитиме максимум 30% від суми інвестиційного проекту, але не перевищуватиме 80 000 леїв;

в. Етап III – Фінансування високої вартості (безповоротна фінансова підтримка для впровадження заходів з озеленення високої вартості, яка становитиме до 50% вартості інвестиційного проекту без ПДВ, але не перевищуватиме 500 000 леїв).

- Компонент III – Моніторинг використання підтримки, наданої МСП.

ПРОГРАМА ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІММ

Метою програми цифрової трансформації МСП є підтримка бізнес-середовища шляхом надання безповоротної фінансової підтримки для цифровізації власного бізнесу, а також полегшення доступу до внутрішніх і зовнішніх ринків.

Конкретні цілі:

- розвиток навичок підприємців щодо планування та впровадження бізнес-практик, сприятливих для цифрової трансформації;
- надання фінансової підтримки реалізації планів цифрової трансформації;

- збільшення конкурентної переваги та клієнтського портфоліо МСП щонайменше на 20%;
- розвиток електронної комерції, сприяння процесу скорочення обігу фізичної валюти та розвитку кур'єрських послуг.

Критерії прийнятності:

- здійснює підприємницьку діяльність на території Республіки Молдова;
- були активними не менше 12 місяців до дати подання файлу до Програми та склали та подали до НБС фінансову звітність (скорочену, спрощену або повну згідно з Національним Стандартом Бухгалтерського Обліку) за останній рік діяльності;
- не мають заборгованості перед державним бюджетом;
- мають персонал з необхідними навичками для реалізації інвестиційного проекту, підтвердженими відповідними документами/сертифікатами.

Умови фінансування:

- Безповоротна фінансова підтримка (грант) не включає податок на додану вартість (ПДВ) і надається за таких умов:
 - а. сума гранту становить максимум 70% вартості інвестиційного проекту і не перевищуватиме 500 тисяч леїв для мікро-, малих і середніх підприємств;
 - б. власний внесок становитиме не менше 30% вартості інвестиційного проекту.

**ПРОГРАМА ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ З
ВИСОКИМ ПОТЕНЦІАЛОМ РОСТУ
ТА ЇХ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ**

Програма спрямована на розробку комплексної системи підтримки бізнесу з потенціалом для зростання та інтернаціоналізації.

Критерії прийнятності:

- Потенційний бенефіціар надав НБС річну фінансову звітність принаймні за останні 2 роки діяльності, період, протягом якого він демонструє безперервне зростання доходу від продажів і прибутку (за винятком років, у яких були періоди, коли було оголошено надзвичайний стан відповідно до Закону № 212/2004 про надзвичайний стан, режим облоги та військовий режим);
- реєструє позитивні значення в останній рік управління порівняно з показником власного капіталу;
- планує вийти на нові ринки та/або замінити імпорту товарів/послуг у Республіці Молдова;
- вони не належать до групи підприємств, чия кількість працівників і дохід від продажів або загальна сума утримуваних активів перевищує умови для визначення МСП, встановлені в статті 4 Закону № 179/2016 про малі та середні підприємства ;
- на дату звернення відсутня заборгованість перед державним бюджетом.

Компоненти програми:

- придбання послуг з навчання підприємницьким навичкам. Вартість підтримки становитиме до 50% від вартості послуг, до яких надається доступ, але не перевищуватиме ліміт у 100 000 леїв (без ПДВ) для підприємства;
- придбання обладнання, об'єктів інтелектуальної власності, виробничих приміщень, сировини. Максимальна сума підтримки становить до 2 000 000 леїв (без ПДВ), яку можна отримати на основі співвідношення 50% власних інвестицій та 50% безповоротного гранту.

ФОНД ГАРАНТУВАННЯ КРЕДИТІВ

Відсутність застави – одна з головних проблем малого та середнього бізнесу при оформленні кредиту. У цьому контексті держава надає фінансові гарантії для підтримки бізнесу, який хоче отримати кредити на розвиток.

Місія Фонду полягає в сприянні підвищенню конкурентоспроможності сектору МСП шляхом полегшення доступу до ресурсів позики після надання фінансових гарантій. Таким чином,

підприємці зі життєздатною бізнес-ідеєю можуть звернутися до фінансових установ із проханням отримати кредит, навіть якщо вони не мають достатньої застави, при цьому гарантія Організації Розвитку Підприємництва покриває частину страхування кредиту.

Основні цілі:

- полегшення доступу до фінансування для життєздатних підприємств, які стикаються з труднощами доступу до ресурсів на банківському ринку;
- Підтримка розвитку життєздатних мікро- та малих підприємств з усіх секторів національної економіки;
- Сприяння започаткуванню бізнесу.

Критерії прийнятності:

Прийнятним заявником на кредит, який запитує надання Фінансової гарантії, вважається будь-яка фізична особа, яка займається підприємницькою діяльністю, або юридична особа, яка відповідає

критеріям класифікації сектору МСП, передбаченим Законом №179/2016 щодо малих і середніх підприємств.¹¹

ЕТАПИ ВИДАЧІ ФІНАНСОВОЇ ГАРАНТІЇ ФОНДУ
ГАРАНТУВАННЯ КРЕДИТІВ

**БІЗНЕС-ІНКУБАТОРИ – ІНСТРУМЕНТИ
ПІДТРИМКИ
ПІДПРИЄМНИЦТВА НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ**

Бізнес-інкубатори – це державні установи, розташовані в регіонах країни, які пропонують підприємцям і потенційним підприємцям вигідні умови для розвитку: виробничі приміщення та офіси,

безкоштовні підприємницькі консультації та навчання, доступ до фінансування та послуг технічної підтримки тощо.

Підприємці-початківці користуються послугами бізнес-інкубаторів, поки не досягнуть рівня стабільності та самостійності, що забезпечує створення сталого та успішного бізнесу.

Метою Інкубаторів є створення стійких та конкурентоспроможних компаній у всіх регіонах країни.

Також бізнес-інкубатори пропонують послуги в 3 етапи:

- Послуги на етапі «передінкубації» - оцінка бізнес-ідеї, оцінка необхідних інвестицій, створення ринкової пропозиції, вивчення ринку, оцінка фінансових ризиків, оцінка витрат (адміністративних, операційних та інших), юридичні консультації, корисні поради при виборі юридично- організаційної форми.
- Послуги інкубаційної фази, що надаються компаніям-резидентам - мебльовані та обладнані виробничі приміщення, індивідуальні консультації, курси бізнес-навчання, навчання управлінським навичкам, доступ до фінансування, полегшення доступу до кредитів; доступ до бази даних з потенційними клієнтами, сприяння встановленню місцевих, регіональних та національних партнерств, прямі контакти, технічна допомога.

¹¹ <https://www.oda.md/ro/acces-la-finantare/fondul-de-garantare-a-creditor>

- Послуги «постінкубаційної» фази, що надаються компаніям- випускникам – технічна допомога, індивідуальне консультування, доступ до фінансування, доступ до бази даних з потенційними клієнтами, прямі контакти.

Інкубований бізнес знаходиться в інкубаторі на термін до 3 років з можливістю продовження терміну (плюс максимум 2 роки).

Пізніше, досягнувши рівня стабільності та автономності, підприємства залишають інкубатор і працюють самостійно.

У цьому інтервалі компанії отримують переваги від послуг, які можна згрупувати таким чином:

- Здача в оренду приміщень під офіси та під виробництво, за ціною нижчою від комерційної;
- Адміністративно-технічні послуги;
- Консультації та керування в бізнесі;
- Доступ до фінансування.

¹² <https://www.oda.md/ro/suport-antreprenorial/proiecte/alte-programe-de-suport-in-afaceri>

¹³ <https://www.oda.md/ro/suport-antreprenorial/centrul-de-consultanta>.

Підтримка Підприємництва

Центр Бізнес-консультацій Організації Розвитку Підприємництва – пропонує можливості для професійного розвитку у сфері започаткування, розвитку та розширення бізнесу, сприяючи підтримці сектору малих і середніх підприємств.¹²

Послуги, що надаються:

- Початок бізнесу;
- Розвиток та розширення бізнесу;
- Оздоровлення фінансового стану та доступ до фінансування;
- Заява на програми підтримки малого та середнього бізнесу;
- Подолання конфліктів з фінансовими установами, податковими органами, Місцеве державним управлінням тощо.¹³

Багатофункціональний Промисловий Майданчик являє собою відмежовану територію, державну власність адміністративно-територіальної одиниці, обладнану необхідною інфраструктурою

(системи електропостачання, системи збору та відбору відходів, телекомунікаційні мережі, мережі газо- та водопостачання, каналізація, в тому числі дощова, транспортні шляхи, громадське освітлення), де здійснюється економічна діяльність, головним чином у сфері промисловості, з метою капіталізації людського та матеріального потенціалу регіону.

Умови участі:

- будь-яка діюча компанія в країні або за кордоном, з промисловою специфікою, яка підпадає під дію законодавства Республіки Молдова і яка має намір здійснювати свою підприємницьку діяльність в межах Багатофункціональної Промислової Платформи.

Цілі Програми:

- збалансований і сталий соціально-економічний розвиток на всій території Республіки Молдова;

- економічний розвиток регіонів шляхом підтримки малих і середніх підприємств із посиленням акценту на інноваціях, передачі технологій та сталому розвитку;
- залучення інвестицій та просування регіонів як полюсів розвитку.

ЗАХОДИ ПІДТРИМКИ НАЦІОНАЛЬНИМ¹⁴ АГЕНТСТВОМ ЗАЙНЯТОСТІ

Роботодавці (Компанії), які створюють робочі місця або адаптують існуючі робочі місця, можуть отримати вигоду від підтримки з боку територіальних підрозділів Національного Агентства Зайнятості, до складу якого входять:

- субсидії, призначені для створення або адаптації робочих місць, у тому числі для осіб з інвалідністю;
- консультації, допомога та підтримка у започаткуванні бізнесу;

¹⁴ www.anofm.md

- підтримка місцевих ініціативних проектів;
- послуги з посередництва у праці.

ЗАХОДИ ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВТРУЧАННЯ ТА ПЛАТЕЖІВ¹⁵

Сільськогосподарські виробники, дотації сільського бізнесу.

Сільськогосподарські підприємства у сільській місцевості та в малих містах, селянські (фермерські) господарства можуть отримати безповоротну фінансову допомогу від держави на розвиток бізнесу в аграрному секторі, від республіканського фонду розвитку сільського господарства та екології, включаючи фінансові джерела від партнерів з розвитку. На 2023 рік у Національному фонді розвитку сільського господарства та сільського середовища затверджено фінансові асигнування в сумі 1 500 000,0 тисяч леїв.

Справу на субсидії можна подати онлайн, перейшовши за таким посиланням: <https://e-aipa.gov.md/home>.

¹⁵ www.aipa.gov.md

¹⁶ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131224&lang=ro

Авансові аграрні субсидії для підприємців-початківців. Фермери-початківці, молодь, жінки можуть претендувати на авансову дотацію на розвиток бізнесу у сфері сільського господарства.¹⁶

Надається з Національного фонду розвитку сільського господарства та сільського середовища, в тому числі для стартап-проектів, і є безповоротною та неоподатковуваною фінансовою допомогою.

Максимальний розмір наданої авансової субсидії становить 65% від вартості прийнятних витрат.

Критерії прийнятності:

- здійснений бізнес-план;
- бізнес та інвестиції розташовані в сільській місцевості;
- вартість інвестиції, що вимагається згідно з інтегрованим інвестиційним проектом, не перевищує 1 000 000 леїв від загальної вартості інвестиції;
- термін реалізації проекту не перевищуватиме 24 місяців;

- мати підготовку та професійну підготовку за фахом;
- вони є законними власниками нерухомого майна, на яке здійснюється інвестиція;
- не мають заборгованості зі сплати податків і зборів до державного бюджету;
- не є афілійованими особами з іншим сільгоспвиробником;
- вони створять робочі місця.

*Прийнятні сфери підтримки:*¹⁷

- виробництво овочів і фруктів на захищених землях (теплиці, солярії та тунелі);
- створення, модернізація та розчищення багаторічних насаджень, у тому числі виноробних та плодових насаджень;
- оснащення та технологічне оновлення тваринницьких ферм;

¹⁷ <http://aipa.gov.md/ro/subventii-avans-proiecte-startup>

¹⁸ <https://livada-moldovei.md/articol-principal/>

- заготівля бройлерних тварин та збереження їх генетичної основи;
- розвиток післязбиральної та переробної інфраструктури.

ПРОЕКТ «САД МОЛДОВИ»¹⁸

«Сад Молдови» - це кредитна лінія, запропонована Європейським інвестиційним банком (ЄІБ) Уряду Республіки Молдова, який, у свою чергу, надає цю позику комерційним банкам-учасникам для покращення якості продукції садівництва, реструктуризації галузі садівництва та диверсифікації експортні ринки країни.

Критерії прийнятності:

- для роботи в садівництві або суміжній галузі;
- представляти юридичну особу, зареєстровану відповідно до законодавства Республіки Молдова;
- не перебувати в процесі врегулювання спорів, реорганізації та/або ліквідації;

- мати необхідні ліцензії/дозволи для діяльності в цій сфері на території Республіки Молдова.

Умови фінансування:

- частка фінансування до 50% від загальної суми інвестиційних витрат; власний внесок можна також фінансувати за рахунок інших кредитів або субсидій.

ПОКРАЩЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ДЛЯ ПРОЕКТУ ТРАНСФОРМАЦІЇ СІЛЬСЬКОЇ ТЕРИТОРІЇ (IFAD VIII)¹⁹

Метою проекту є надання можливості бідним верствам сільської місцевості, особливо молоді, жінкам і дрібним фермерам, збільшити свої виробничі потужності, стійкість до економічних, екологічних і кліматичних ризиків і забезпечити їм доступ до ринків.

Складові проекту:

- Компонент 1: Стійка економічна трансформація.
- Компонент 2: Фінансування підприємництва.

¹⁹ <https://www.ucipifad.md/programe/programe-in-derulare/imbunatatirea-capacitatilor-pentru-transformarea-zonei-rurale-ifad-viii/>.

2.3 Програми та ініціативи підтримки бізнесу

Центр підприємницької освіти та сприяння бізнесу (CEDA) – це неурядова організація, яка зосереджена на навчальній діяльності у сфері підприємництва, зайнятості та переосмисленні професійної орієнтації та кар'єрного консультування.²⁰

Основні цілі:

- сприяння розвитку національної системи навчання та розвитку професійних і підприємницьких навичок;
- Сприяння підприємницькій освіті через формальну та неформальну освіту;
- Підтримка започаткування та розвитку бізнесу;
- Надання підтримки та допомоги підприємцям у започаткуванні, зростанні та прискоренні мікро-, малого та середнього бізнесу.
- Створення позитивного іміджу підприємця та підприємницького духу в суспільстві.

Dreamups – це спільнота молодих людей та ідей, яка заохочує інновації та підтримує стартапи в Республіці Молдова для забезпечення створення справедливого бізнес-середовища, конкурентноздатного та стійкого.

Основні цілі:

- Створення безперервного навчального простору для молоді через менторські програми, доступ до послуг для розвитку стартапів та заохочення інновацій;
- Інформування та ознайомлення бенефіціарів зі сферою бізнесу шляхом організації заходів з підприємництва, проведення тренінгів та застосування інших методів навчання;
- Забезпечення середовища взаємодії інвесторів та молоді з бізнес-ідеями;
- Стимулювання та підтримка ідей, бізнес-планів молодих людей з Республіки Молдова;
- Розвиток інновацій та соціального підприємництва в Молдові.

²⁰ www.ceda.md

Fintech Moldova – це ініціатива з розвитку екосистеми fintech у Молдові, яка зосереджена на 5 пріоритетних сферах діяльності:²¹

- розширення можливостей ініціатив;
- співпраця між різними галузями;
- інклюзія та фінансова грамотність;
- міжнародні відносини та вихід на зовнішні ринки;
- вдосконалення нормативно-правової та адвокаційної бази в Республіці Молдова.

GEN Moldova – це асоціація, яка прагне розвивати підприємницьку екосистему в Республіці Молдова шляхом розвитку підприємницького духу, підприємницької культури, зацікавлених сторін, формування партнерства на національному рівні та спільноті, загалом, на місцевому, національному та глобальному рівнях, частина Глобальної мережі підприємництва (Global Entrepreneurship Network). GEN Moldova Moldova – це спільнота підприємців і

творців з усієї Молдови, яка допомагає новим підприємцям розпочинати роботу, а молодим компаніям – стати успішними.

MEGA Generation – це дослідницька, освітня та консалтингова організація, яка досліджує способи практичного збереження природи та сталого розвитку та, таким чином, дає можливість наступному поколінню створювати еко-інноваційні проекти, бізнеси та рішення найважливіших екологічних проблем.²²

MentorMe є промоутером неформальної освіти, який представляє команду волонтерів, які допомагають і підтримують молодих людей, які мають дилему щодо навчання, кар'єри, і направляють їх порадами та найкращими практиками. Окрім програм наставництва та профорієнтації, як

Job Accelerator 2.0, вони надають молодим людям освітню платформу.²³

²¹ <https://fintech.md/>

²² www.megageneration.com

²³ www.learninghub.mentorme.md

Startup Moldova – це ініціатива, спрямована на прискорення технологічних інновацій у Республіці Молдова шляхом розширення можливостей, заохочення та безпосереднього сприяння створенню сприятливого середовища для розвитку стартапів та технологічних інноваційних ініціатив у країні.

Програми та заходи, які вони проводять, призначені як для успішних і досвідчених підприємців, так і для молодих людей, які хочуть дізнатися більше про підприємництво та стартапи. Серед його ініціатив:

- **Startup Classes** – збирає онлайн найкращих експертів і наставників, які діляться своїм досвідом із засновниками технологічних стартапів з Республіки Молдова, а також з молодими ентузіастами, які знаходяться в процесі розробки ідеї технологічних інновацій.
- **Startup Club** – ще одна ініціатива Startup Moldova, яка об'єднує засновників стартапів з Республіки Молдова для громадських дискусій, під час яких обговорюються теми, проблеми та запитання, які

також надходять від спільноти. Тут можуть брати участь як стартапи-початківці, так і новачки, які тільки формують власну стартап-ідею.

XY Partners – це організація, яка надає методичну допомогу стартапам і компаніям у розвитку через менторство та оперативну підтримку, трансформуючи бізнес-ідеї в конкурентоспроможні продукти на місцевому та міжнародному ринку. XY Partners інкубує стартапи, надаючи глибоку операційну підтримку.²⁴

Social Entrepreneurship HUB представляє центр підтримки бізнесу, який пропонує допомогу в управлінні бізнесом, навчання та наставництво, доступ до послуг підтримки та корисну інформацію на національному та міжнародному рівнях. Серед заходів, які проводить **Social Entrepreneurship HUB**, є:

- **IarmarEco** – багатoproфільна онлайн-платформа для підприємців, де вони можуть продавати свою продукцію;²⁵

²⁴ www.xy.md

²⁵ <https://iarmareco.md>

- Навчальні заняття та семінари.

TEKWILL – це проект, задуманий як національне державно-приватне партнерство між Урядом Республіки Молдова, USAID, Microsoft та IBM, щоб задовольнити потреби галузі ТІС, а також підтримати розвиток підприємницької екосистеми. Він діє як головний координаційний центр для залучення стартапів та інших зацікавлених сторін до Молдови через свої програми, сприяючи розширенню та просуванню освітнього та підприємницького контенту на національному рівні.²⁶

UPSHIFT – це програма соціальних інновацій, яка спрямована на розвиток навичок та соціально-економічний розвиток молоді. UPSHIFT орієнтований на молодих людей віком 16-25 років, зосереджений на категорії NEET (які не оформлені в освіті, на роботі чи навчанні). Програма надає молодим людям необхідні інструменти, від навчання до фінансування, для виявлення та вирішення підприємницьких проблем у громадах походження.

²⁶ www.tekwill.md/

БІЗНЕС-МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ БІЖЕНЦІВ

Муніципальна пілотна програма «Стартап для молодих людей та мігрантів», яка спрямована на стимулювання підприємництва серед молоді та мігрантів у муніципії Кішінеу, сприяючи запуску та розвитку сталого бізнесу та підтримуючи створення нових робочих місць.

Хто може подати заявку на участь у програмі:

- молоді підприємці віком від 18 до 40 років, які мають візу на проживання в муніципії Кішінеу і хочуть відкрити бізнес або володіти бізнесом у категорії малого та середнього бізнесу, зареєстровані в муніципії Кішінеу не більше 12 місяців;
- трудові мігранти або їхні родичі першого ступеня у віці 18-40 років мають постійну візу на проживання в муніципалітеті та власники компанії, зареєстрованої в мун. Кішінеу протягом останніх 12 місяців;

- молоді інвестори віком від 18 до 40 років, які є власниками бізнесу та інвестували за рахунок кредитних ресурсів протягом останніх 24 місяців, зможуть отримати компенсацію за сплату відсотків за інвестиційними кредитами, наданими з метою розвитку створеного бізнесу;
- молоді біженці, майбутні підприємці, які створили партнерство з молодим жителем, який має візу на проживання в муніципії Кішінеу, обидва у віці 18-40 років і хочуть розпочати бізнес або мати зареєстроване підприємство на території муніципалітету Кішінеу.

Пріоритетними напрямками Програми є підприємства, які:

- здійснюватимуть виробничу діяльність або надаватимуть послуги;
- містять інноваційну діяльність/спрямовані на реалізацію проектів трансферу технологій та ноу-хау;

- орієнтовані на розвиток таких сфер: індустрія інформаційних та комунікаційних технологій, електромеханіка, агрохарчова промисловість та громадське харчування, легка промисловість, креативна індустрія, туризм, здоров'я та краса, професійна, наукова чи технічна діяльність, виробництво відновлюваної енергії;
- надає послуги/продукти стороннім компаніям.

Програма пропонує молодим людям, мігрантам та молодим біженцям з України, які хочуть створити змішаний бізнес на території муніципалітету Кішінеу, фінансову підтримку у вигляді безповоротного фінансування (гранту) у такі способи:

1. Фінансова підтримка для відкриття бізнесу

- Сума гранту становить не більше 70% вартості інвестиційного проекту і не перевищуватиме 200 000 леїв для фінансування інвестиційного проекту;
- Внесок бенефіціара становитиме 30% вартості інвестиційного проекту.

2. Фінансова підтримка для покриття відсотків за інвестиційними кредитами

- Підтримка надається малим і середнім підприємствам, у яких засновник і адміністратор є відповідними бенефіціарами Програми (молодь та мігранти), які отримали інвестиційні кредити в році, що передував подачі заявки, і в поточному році від комерційних банків і не- банківські фінансові установи, зареєстровані на території Республіки Молдова та обслуговую їх згідно кредитних договорів. Максимальна сума компенсації становить 100 000 леїв.
- Відібрані переможці повинні мати необхідні фінансові джерела для співфінансування в обсязі не менше 30% вартості інвестиційного проекту. Інвестиційний проект, що фінансується у співфінансуванні, має бути реалізований протягом 24 місяців з дати підписання угоди про фінансування.

Патент як форма організації підприємницької діяльності доступна також іноземним громадянам та громадянам без громадянства за наявності у них

постійного місця проживання. Патент підприємця – іменне державне свідоцтво, яке засвідчує право протягом певного часу на провадження зазначеного в ньому виду підприємницької діяльності.²⁷

²⁷ <https://servicii.gov.md/ro/service/013000129> și <https://sfs.md/ro/intrebare-baza-de-date-generalizare/438>

Частина 3: МОЖЛИВОСТІ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ МОЛОДІ У СФЕРІ ПРАЦІ

3.1 Техніка пошуку роботи

Багато шукачів роботи почуваються дезорієнтованими, не знаючи, як діяти далі та де дізнатися про можливості працевлаштування.

Методи пошуку роботи діляться на дві категорії:

1. Традиційні методи пошуку роботи – орієнтація на подачу заявок на опубліковані / оголошені вакансії потенційними роботодавцями.

Серед традиційних способів визначення робочих місць ми виділяємо:

- Оголошення про роботу

Одним із найдавніших і найпростіших методів пошуку роботи є інформація з оголошень, які публікуються роботодавцями в численних виданнях, рекламних газетах, національних газетах, економічних журналах, спеціалізованих виданнях тощо.

- *Національне Агентство Зайнятості (ANOFM) та його територіальні підрозділи* реалізують політику сприяння зайнятості та своєю діяльністю намагаються забезпечити зв'язок між попитом і пропозицією робочої сили. Консультаційні послуги, які надають ці агентства, безкоштовні, вони працюють в інтересах громади.
- *Ярмарок вакансій* – це активний захід працевлаштування, за допомогою якого здійснюється зустріч на нейтральній території попиту та пропозиції робочих місць.
- *Дослідження тенденцій на ринку праці (Барометр професій)*, яке щорічно складає Національне Агентство Зайнятості для прогнозу ринку праці та Барометр професій за результатами опитування близько 3000 суб'єктів господарювання з різних сфер діяльності. Результати опитування дають відповіді за 12 місяців року про ситуацію на ринку праці. Ви можете знайти цю інформацію на сторінці Національного Агентства Зайнятості.²⁸

²⁸ www.anofm.md

2. Інноваційні методи пошуку роботи

Разом із цифровізацією процесів соціально-економічного розвитку з'являються і нові методи пошуку роботи. Ці методи включають широкий спектр інструментів пошуку роботи та працевлаштування, які пропонують кандидатам швидший і вільніший доступ до ринку праці, а також допомагають їм отримати доступ до вакансій різними способами.

Отже, ми виділяємо кілька можливостей пошуку, наприклад:

- *Інтернет*, який представляє спосіб пошуку роботи, оскільки багато веб-джерел мають такі розділи, як «кар'єра» або «вакансії», призначені для визначення та найму персоналу для конкретних вакансій.
- *Онлайн-платформи* працевлаштування, дуже ефективний інструмент для полегшення контакту між працівником і роботодавцем.

Ці платформи є *user friendly* (адаптованими для мобільних пристроїв) та зручними, що дозволяє ще легше узгоджувати попит із пропозицією на ринку праці.

Онлайн-середовище представлене численними платформами у сфері ринку праці, серед яких:

- www.angajat.md/jobOffers;
- www.cariere.gov.md;
- www.jobs.diez.md;
- www.rabota.md;
- www.moldovajob.md;
- www.alljobs.md;
- www.999.md;
- www.joblist.md;
- www.search4staff.com;
- www.lucru.md;
- www.civic.md;
- www.jobinfo.md;
- www.zarplata.md;
- www.piatamuncii.md;

- www.angajare.md;
- www.makler.md;
- www.delucru.md тощо.

Нетворкінг або «мережа особистих контактів» — це концепція, яка набуває все більшої форми та є дуже корисним інструментом для будь-кого.

Мережу можна розглядати як обмін інформацією та/або послугами між окремими особами, групами, компаніями чи різними організаціями, які мають спільні та/або взаємодоповнюючі інтереси.

Наприклад, LinkedIn є найбільшою платформою соціальних мереж, метою якої є підключення людей до професійного середовища.

Існує також професійний нетворкінг, який передбачає встановлення стосунків з людьми з певного професійного середовища, в якому ви також маєте намір бути активним у майбутньому (зустрічі, конференції, семінари тощо).

3. Персональний маркетинг – це інструмент, який використовується для особистого просування в прагненні досягти успіху в працевлаштуванні, будучи рекомендованою стратегією для

представлення свого іміджу з вигідної точки зору.

У персональному маркетингу є чотири ключові інструменти:

- мотиваційний лист/наміри;
- Автобіографія (CV);
- підготовка та виступ на співбесіді;
- лист подяки.

Супровідний лист – це документ у довільній формі, який разом із резюме може рекомендувати вас на конкретну роботу.

Характерні елементи супровідного листа:

- **Звертання:** ім'я того, до кого ви звертаєтесь (Звертайтеся на ім'я того, кому пишете. Якщо ви не знаєте імені, достатньо написати Шановний/Шановна);
- **Вступна частина:** дуже важливо, щоб у вступній частині листа ви назвали себе, вказали причину, яка змусила вас надіслати цю заявку, дуже чітко

вказали рекрутеру цільову посаду та джерело, з якого ви дізналися про наявність відповідної роботи;

- **Зміст/Опис:** це найважливіша частина супровідного листа, у якій ви повинні коротко описати знання, навички та результати, досягнуті на даний момент, які можуть мати відношення до роботи, на яку ви претендуєте. Намагайтеся бути максимально стислими і не повторювати інформацію, яка вже є в CV, формулювати лаконічні пропозиції та намагатися використовувати професійну мову;
- **Висновок:** В останньому абзаці сформулюйте висновки та покажіть готовність до майбутньої зустрічі. Не забудьте подякувати одержувача за увагу і закінчити за професійною, нейтральною формулою; «З урахуванням»,; «З повагою»; «З повагою» тощо.

Резюме (Curriculum Vitae, CV) – це документ у стандартному форматі, який узагальнює інформацію щодо: особистих даних, професійного досвіду, освіти та професійної підготовки, відомостей про навички, кваліфікацію тощо.

Якісне резюме повинно містити:

- Персональні дані – ім'я, прізвище, дата народження, контактні дані, фото тощо;
- Освіта – включає лише закінчені форми навчання, починаючи з тієї, що включає найнижчий рівень освіти;
- Досвід роботи – будуть включені всі займані місця роботи;
- Семінари/курси – професійні конференції, семінари, короткі курси та проекти, над якими працювали;
- Відомі іноземні мови – будуть перераховані всі мови, якими ви володієте, і буде вказано рівень їх володіння;
- Навички роботи з комп'ютером – будуть вказані всі програми/софти, з якими ви знайомі, включно з використанням Інтернету та зазначенням рівня їх знання;
- Особисті якості – та інформація, яка виставляє учасника в позитивному світлі по відношенню до вакантної посади.

Стандартні шаблони резюме доступні тут:

- <https://europa.eu/europass/en>;
- www.angajat.md;
- <https://www.curriculum.ro/modele-cv-moderne-2/>.

Підготовка до співбесіди як етап процесу найму.

Рекомендації для співбесіди:

- Документуйте себе заздалегідь, спробуйте знайти якомога більше інформації про компанію: культура, виробництво/послуги, тренди, проекти тощо;
- Одяг має бути офіційним (без відкритих частин тіла) і чистим. Переконайтеся, що ви відчуваєте себе комфортно і впевнено в цьому вбранні;
- Не запізнюйтесь. Було б ідеально прийти за 10 хвилин до запланованого часу співбесіди. Ви встигнете звикнути до нової обстановки і привести свої думки в порядок;
- Відключіть мобільний телефон. Телефон може бути руйнівником процесу, що також впливає на здатність концентруватися;

- Будьте рішучі у вираженні своєї мотивації бути частиною команди;
- Мова тіла. Невербальні сигнали такі ж потужні, а іноді й помітніші, ніж слова, які ви говорите. Посміхайся і будь ввічливим.
- Ставте запитання. Наприкінці співбесіди ви можете запитати роботодавця про діяльність, якою збираєтеся займатися, умови праці, заробітну плату, обов'язки, можливість просування по службі тощо;
- Подякуйте наприкінці співбесіди та запитайте, які ще етапи процесу найму;
- Не засмучуйтесь через можливу невдачу. Кожна співбесіда, в якій ви берете участь, покращує ваші навички в цьому відношенні та робить вас кращими під час наступної співбесіди.

Подячний лист є тим інструментом, за допомогою якого кандидат на ту чи іншу посаду ще раз підкреслює свою зацікавленість і ентузіазм працювати в цільовій компанії. Дуже важливо, щоб після співбесіди, не пізніше ніж через два дні, ви надіслали інтерв'юеру подячний лист із подякою за надану можливість.

Кроки, які слід виконати в листі подяки:

- Подякувати роботодавця за виділений час і надану можливість;
- Ще раз висловіть свій ентузіазм щодо роботи;
- Вкажіть, що вам сподобався спосіб проведення співбесіди;
- Прояснити будь-яке непорозуміння або неправильне тлумачення, яке виникло під час співбесіди;
- Використовуйте професійний тон.

3.2 Інтеграція та професійний розвиток

Соціально-професійна інтеграція є однією з найбільш виражених проблем, що стосуються молодшої вікової категорії, а включення молодих людей у сферу праці є економічною та соціальною проблемою, яка має важливий вплив на розвиток і зміцнення людського потенціалу, індивідуальні очікування щодо майбутнього, але й усього способу життя.

Зважаючи на те, що суб'єкти приймають на роботу молодих людей, які в переважній більшості не мають досвіду роботи взагалі або на відповідній посаді, необхідно створити та сприяти особливим заходам для забезпечення їх адаптації на робочому місці та, водночас, їх інтеграції в організаційну структуру.

Процес інтеграції молоді на ринок праці потребує підходів відповідно до конкретної ситуації щодо розробки засобів, методів і технологій адаптації персоналу в цілому, в тому числі молоді.

Тому, щоб залучити, інтегрувати молодих людей і утримати їх на робочому місці, рекомендується застосовувати низку нефінансових прийомів:

- Гнучкий графік;
- Віддалена робота (on-line);

- Участь у курсах додаткового навчання для відповідності вимогам ринку праці;
- Надання вихідних за продуктивність і зусилля;
- Публічне визнання докладених зусиль та отриманих результатів/висока оцінка роботи;
- Повна/часткова оплата вартості оренди житла;
- Пільги в діяльності (додаткові дні відпустки, путівки на бальнеосанаторне лікування, пільгові кредити тощо);
- Знижка на товари/послуги компанії;
- Тімбілдинги;
- Телефон, ноутбук і службовий автомобіль;
- Створення простору відпочинку/релаксації;
- Вручення подарунків до свят, днів народження або важливих подій у житті державного службовця (одруження, народження дитини);
- Надання талонів на харчування.

Також професійна інтеграція проявляється у двох аспектах:

1. набуття професійної кваліфікації, придатної для роботи;
2. гармонійне включення людини в трудовий колектив.

Так, професійна інтеграція може здійснюватися через колегіальну чи університетську практику, стажування, дуальну освіту, волонтерство тощо.

Безперервний особистісний і професійний розвиток молоді може здійснюватися роботодавцем за допомогою таких методів:

- *Навчання* – метод, що включає розвиток навичок співробітників шляхом поєднання лекцій і практичних занять;

- *Ротації завдань/робочих місць* – розподіл робочих місць між співробітниками з метою отримання особливого практичного досвіду або розвитку деяких додаткових навичок і вмінь;
- *Коучинг* – цей метод розвитку навичок зазвичай передбачає роботу старшого персоналу сам-на-сам з менш досвідченими людьми.
- *Наставництво* – залучає старше керівництво/управління, яке бере молодший персонал під своє крило, щоб допомогти їм розвинути важливі навички.
- *Семінари / робочі групи* – методи, які дають співробітникам можливість взаємодіяти з колегами всередині та за межами організації.
- *Конференції* – корисний спосіб налагодити зв'язки та отримати доступ до величезної бази знань на значно більшій вибірці.

Агентство Зайнятості Населення (ANOFM) є установою, відповідальною за забезпечення збільшення можливостей працевлаштування для молоді, безробітних та людей, які шукають роботу, та забезпечення переходу на ринок праці шляхом залучення до заходів зайнятості.

Послуги з працевлаштування, які надає Агентство Зайнятості Населення, це:

- *Інформація про ринок праці* – інформація про загальну ситуацію на ринку праці та основні тенденції його розвитку;
- *Профорієнтаційні послуги* – спрямовані на підтримку людей, які шукають роботу, у визначенні освітніх та професійних можливостей, інформація про професії та специфіку ринку праці, самопізнання тощо.²⁹
- *Посередництво в роботі* – забезпечення зв'язку з потенційними роботодавцями з метою встановлення трудових відносин та заповнення наявних вакансій (*Ярмарок вакансій*);
- *Професійна реабілітація людей з інвалідністю* – надання послуг з професійної реабілітації особам з порушеннями опорно-рухового апарату з метою відновлення, відновлення або компенсації їх працездатності;

- *Допомога у працевлаштуванні* – соціальна послуга, метою якої є забезпечення доступу, отримання та збереження оплачуваної роботи на ринку праці осіб з інвалідністю;
- *Послуги ідентифікації молоді NEET* – спрямовані на надання послуг, орієнтованих на молодь, шляхом надання інформації про послуги, якими вони можуть скористатися.

Активні заходи зайнятості, які пропагує Агентство Зайнятості Населення

- *Професійне навчання безробітних*, зокрема й молоді. Курси кваліфікації, перепідготовки та спеціалізації;
- *Стимулювання мобільності робочої сили шляхом надання одноразової допомоги при працевлаштуванні* – безробітний, який за індивідуальним трудовим договором влаштовується на роботу в іншому населеному пункті, де він фактично проживає, за обраним територіальним підрозділом, виплата одноразової допомоги при працевлаштуванні в розмірі середньомісячної заробітної плати в господарстві за попередній рік;

²⁹ <http://www.cariera.anofm.md>

- Субсидування транспортних витрат для осіб з вираженою або важкою формою інвалідності з числа безробітних при працевлаштуванні на роботу;

Окрім вищезазначеного, Агентство Зайнятості Населення надає неоподатковувану матеріальну допомогу (з державного бюджету) на період від 5 до 9 місяців особам, які належать до категорії безробітних і сукупно відповідають необхідним умовам.

Спеціальні програми працевлаштування Агентство Зайнятості Населення

- Програми попередження безробіття;
- Територіальні програми підтримки зайнятості;
- Програми сприяння трудовій інтеграції мігрантів та національних меншин;

- Програми сприяння працевлаштуванню безробітних, які потребують додаткової підтримки на ринку праці, особливо молоді.³⁰

³⁰ www.angajat.md

3.3 Працевлаштування біженців: особливості

Згідно з міжнародними та імпліцитно національними положеннями особам, яким надано міжнародний захист (статус біженця), гарантується право працювати у фізичних або юридичних осіб, займатися вільними професіями, здійснювати підприємницьку діяльність відповідно до чинного законодавства.

У цьому контексті Республіка Молдова надає право та можливість працювати у сфері праці іноземним громадянам, у тому числі тим, хто має статус біженця. Таким чином, іноземні біженці з України в період після 24 лютого 2022 року користуються спрощеним порядком працевлаштування у сфері праці.³¹

Під час надзвичайного стану вони можуть звернутися до **територіальних органів зайнятості**, які безкоштовно надають такі послуги:

- підтримка зайнятості у сфері праці;
- курси професійної підготовки;
- професійна інформація та консультації та інші спеціалізовані послуги з метою визначення

роботодавця, який може запропонувати біженцю місце праці.

Особи, яким надано тимчасовий захист, мають право працювати на території Республіки Молдова без отримання права на тимчасове проживання з метою роботи.

Також працевлаштування осіб, які отримали тимчасовий захист, здійснюється на підставі індивідуального трудового договору з обов'язковим повідомленням роботодавця протягом 5 днів з моменту укладення договору, та Національне Агентство Зайнятості (ANOFM) про працевлаштування бенефіціара тимчасового захисту.

Засоби працевлаштування

- було передбачено працевлаштування громадян України у сфері праці без зобов'язання роботодавця включати в індивідуальний трудовий договір як мінімально допустиму заробітну плату розмір середньої заробітної плати в економіці, яка на 2022 рік становить 9900 леїв;
- надання дозволу на проживання з метою роботи та скасування державного мита в розмірі 1440 леїв (за надання права на тимчасове проживання з метою роботи);

³¹ Decizia Comisiei Situații Excepționale a RM nr.4 din 01.03.2022 și Hotărârea Guvernului nr.21/2023 privind acordarea protecției temporare persoanelor strămutate din Ucraina

- рівні права та обов'язки щодо доступу до медичних послуг з громадянами Республіки Молдова;
- безкоштовні послуги Національного Агенства Зайнятості щодо підтримки працевлаштування, професійної підготовки та курсів сертифікації знань для біженців з України;
- розвиток інформаційної системи (DOPOMOGA.GOV.MD)³². Платформа створена як єдина точка збору та доступу до інформації про послуги та допомогу, якими можуть скористатися громадяни України під час перебування на території Республіки Молдова. Для визначення вакансій громадяни України можуть отримати доступ до веб-адреси <https://dopomoga.gov.md>, розділ «Робота» («Muncă»), де є посилання на платформи, групи в соціальних мережах, де публікуються оголошення про роботу, але також оголошення про курси професійного навчання.
- соціальне підприємництво, яке є підприємницькою діяльністю, основною метою якої є вирішення певних соціальних проблем в інтересах громади.

У широкому розумінні діяльність соціального підприємництва, що здійснюється соціальними підприємствами та підприємствами соціальної інтеграції, спрямована на покращення умов життя та надання можливостей людям з незахищених категорій населення шляхом зміцнення економічної та соціальної єдності, у тому числі на рівні місцевих громад, шляхом працевлаштування, шляхом розвитку соціальних послуг в інтересах громади, шляхом підвищення соціальної інклюзії.

³² <https://dopomoga.gov.md/>

Проект "Підприємницькі хаби заради миру" реалізується UNICEF Moldova та UK Aid у партнерстві з CIR PRO BONO.

implementat de:

în parteneriat cu:

2023